

מלחמת לבנון בעינים אמריקניות

על הספר "ניצחון פגום – הקונפליקט הישראלי ערבי ומלחמת לבנון" מאת ט.ג. דפוי ופול מרטל, וירג'יניה, 1986 *

תא"ל אברהם איילון

ארגונים לבנונים מיליטנטים מוסלמים ושמאלנים שפעלו נגד המשטר במרכז הלבנון.

באפריל-נובמבר 1969 ניסה צבא לבנון לכפות על המחבלים את רצון הממשל הלבנוני. הניסיון הסתיים בפשרה של "הסכם קהיר" מנובמבר 1969, לפיו יצמצמו המחבלים את פעילותם כנגד ישראל בהתחשב באינטרס הלבנוני שלא לספוג תגמול ישראלי (לדוגמה: בדצמבר 1968 – חיסלה ישראל 13 מטוסים בנמל התעופה של ביירות כגמול על התקפת מחבלים על מטוס אל-על באתונה); ואילו ממשלת לבנון מצידה הבטיחה לאפשר לפלשתינאים אוטונומיה במחנותיהם, כולל נשיאת נשק.

המוסלמים בלבנון גינו את ההסכם שהיצר את צערי המחבלים, בעוד הנוצרים גינו אותו על שאינו מיצר את צערי הפלשתינאים די הצורך.

התגברות כוחם של המחבלים והפלשתינאים בלבנון הפרה את האיוון העדתי בה. מכל מקום, אחרי שמחבלים הרגו מפקד בפלנגות הציבו אלה מארב לאוטובוס מחבלים והרגו כ-30 מהם. כך החלה במחצית אפריל 1975, מלחמת אזרחים בלבנון.

בתחילה גברה ידם של הנוצרים אבל ב-1976 התהפך הגלגל והנוצרים פנו לעזרתה של סוריה. סוריה נענתה לקריאה והכריעה את הכוחות הפלשתינאים ובני בריתם המוסלמים השמאלנים. אולם משעשתה זאת הפכה את עורה ופעלה כנגד הנוצרים.

לדעת המחברים, עניינה של סוריה בלבנון הוא עניין של מסורת שהתחזקה בשל מניעים צבאיים: חשש שישראל תנצל את לבנון למהלך אוגף דרך הבקעה לעבר דמשק; וחשש שהמחבלים יביאו למלחמה כנגד ישראל בעיתוי שאינו נוח לסוריה.

הספר נפתח כתאור שורשי התווה ובוהו בלבנון למן התקופה הפיניקית (כ-3500 לפנה"ס) בואך ללבנון העצמאית, שזכתה בכינוי "שוויצריה של המזה"ת". הוא מסביר שהיותה של לבנון מעין "שוויצריה" הנו יוצא מן הכלל. שכן משחר ההיסטוריה שלה הייתה לבנון זירת מלחמות בין אימפריות, בין מוסלמים לנוצרים, בין דרוזים לנוצרים ולכסוף בין כל אלה לישראל.

לאחר זאת עוברים המחברים לעסוק בשורשי הציונות ובתהליך שהביא להקמת מדינת ישראל. הם מתארים את חלקה של לבנון בנסיון למנוע את הקמת המדינה במלחמת 1948, ומכאן מדלגים הישר למשבר 1958 בלבנון, שלדעתם נגרם בהשראת הלאומניות שטיפח נאצר בקרב ההמונים הערביים. משבר זה ומשבר קאסם בעיראק, ב-14 ביולי 1958, הביאו כידוע להחלטת איזנהאואר להנחית כוח של מרינס בלבנון. כוח זה פינה את לבנון כבר במחצית אוגוסט 1958, משדומה היה שהמצב בלבנון התייצב.

שש שנים לאחר מכן, ב-1964 הוקם אש"ף, שעראפת עדיין לא שלט בו. כוחו עלה רק לאחר מלחמת 1967, כשערפת ניסה להקים מדינה בתוך מדינה בירדן. חוסין לא הסכים לזאת ובספטמבר 1970, הוא חיסל את בסיסי המחבלים בארצו. המחבלים שנותרו בחיים, ברחו ללבנון, והצטרפו אל כחצי מיליון הפלשתינאים ששהו בה מאז 1948. הם התארגנו בשורה של ארגונים: פתח, א-צעקה הפרו-סורי, החזית העממית בראשותו של ג'ורג' חבש, החזית הדמוקרטית בראשותו של נאיף חוואתמה, החזית העממית בראשותו של אחמד ג'בריל, חזית השחרור הפרו-עיראקית ועוד. המרכז של כל הארגונים האלה היה בכיירות והעומד בראשם, עראפת, פיתח קשרים עם

ספר "ניצחון פגום" הוא מעין המשך ספר "ניצחון חמקמק" (Elusive Victory) עוסק בסכסוך הישראלי-ערבי בשנים 194-1974. מטרתו, לדברי המחברים, הסביר את הטרגדיה שעברה על לבנון אז הפכה למרכז הסכסוך הישראלי-ערבי, עקבות מלחמת 1973, ועד לפינוי הכוח רב לאומי ממנה בתחילת 1984. הספר על ספחיו מונה רק כ-250 עמודים, אך הוא נתב על סמך לימוד אלפי עמודים (כ-40 פריים וכמספר הזה מאמרים ומסמכים קוריים) שלא לדבר על עשרות ראיונות עם אישים סורים, לבנונים, ירדנים, פלשתינאים, מצרים וישראלים

* Flawed Victory: The Arab Israeli Conflict and the Lebanon War. T.N. Dupuy and P. Martel. Fairfax, Va 1986.

התערבותה של סוריה במתרחש בלבנון נעשתה בשלבים: תחילה ניסיונות תיווך, אחר-כך התערבות מוגבלת ולבסוף החדרת כוח צבאי ניכר, בעיקרו דיוויזיה משוריינת מס' 3.

מדינות ערב לא התלהבו מהמהלך הסורי, אך ישראל הסכימה לו לאחר שהושגה הבנה בתיווך אמריקני, שהסורים לא יעברו "קו אדום" מצידון לחרמון; לא יפעילו חיל-אוויר בשמי לבנון; לא יציבו בה סוללות טילים; ולא יפריעו לפעולות ישראל נגד מחבלים בדרום לבנון. הבנה זו נשמרה ע"י הסורים עד מלחמת לבנון, למעט בתחילת 1977 עת שגרו הסורים פלוגה לעיישה (אף אותה מיהרו להוציא בעקבות מחאה ישראלית ואמריקנית). אולם בלבנון גופה נהגו הסורים ככובשים אכזריים, והפגיוז באפריל 1977 וכיוני אותה שנה (בעקבות רצח טוני פרנג'ייה בנו של המנהיג הנוצרי הפרו-סורי) את הרכעים הנוצרים בכיירות.

בסוף שנת 1977, ב-9 בנובמבר, הודיע סאדאת שהוא מוכן לבוא לירושלים. בגין הסכים לדבר וב-19 בחודש אמנם בא נשיא מצרים לבירת ישראל. דעת המחברים היא שלמרות שמקובל לדבר על "יזמת סאדאת", היוזם האמיתי של התהליך היה בגין — ולראיה: הוא זה שהקדים לבוא אל נשיא רומניה עם רעיון השלום. הן בגין והן סאדאת נתקלו בהתנגדות ב"סביבה הפנימית". בגין מצד הרמטכ"ל מרדכי גור שסבר כי סאדאת מבצע תרגיל הונאה; וסאדאת מצד שר החוץ שלו איסמעיל פהמי וסגנו מוחמד ריאד, שהתפטרו: שלא לדבר על התנגדות ה"סביבה החיצונית" — ברדה"מ ומרבית מדינות ערב — למהלך השלום שלו.

בנאומו ההיסטורי בכנסת טען סאדאת שלא יהיה שלום ללא פתרון הבעיה הפלשתיאית. עם זאת בעקבות סדרת שיחות עם בגין, ידין ודיין הסכים סאדאת לקיים שיחות נפרדות בין נציגי ישראל למצרים. השיחות נפתחו באיסמעליה ב-25-26 בדצמבר 1977 ונסתיימו ללא תוצאות, למעטן הקמת שתי ועדות; פוליטית וצבאית. עבודתן לא עלתה יפה ואלמלא הזמין קרטור ב-8 באוגוסט 1978 את בגין ואת סאדאת לקיים שיחות בקמפ דייד, החל מ-5 בספטמבר אותה שנה — יתכן שיזמת השלום היתה גוועת. יתר על כן, קרטור הצליח לפשר בין הצדדים לאחר ויכוחים קשים שנמשכו כ-10 ימים והביא לחתימת הסכם השלום בין ישראל למצרים שנחתם בוויינגטון

ב-26 במרס 1979, לאחר שקרטור ביקר במזה"ת ב-8 באותו חודש. שני הצדדים זכו והפסידו גם יחד. מצרים קיבלה את סיני, אבל סולקה מהליגה הערבית; ואילו ישראל זכתה בשלום עם מצרים (שבלעדיה לא ניתן לקיים קואליציה מלחמתית ערבית) ובהכרה מצד מצרים, אך איכרה שטח, שדות תעופה ושדות נפט, ונאלצה להסכים להקמת אוטונומיה בשטחים המוחזקים.

יזמת סאדאת והסכם השלום בין ישראל למצרים, דרבנו את פעולות המחבלים, שיצרו בדרום לבנון מעין מדינה בתוך מדינה, בשטח של כ-90 ק"מ על 45 ק"מ. פעילות בולטת במיוחד שלהם הייתה ב-11 במרס 1978, כאשר חוליית מחבלים שיצאה מדמור, בדרך הים, נחתה בחוף מעגן מיכאל ולאחר מכן השתלטה על אוטובוס ככביש חיפה-ת"א. כוחות הביטחון הישראליים התגברו על החוליה בסופו של דבר, אך לא לפני שנהרגו 35 מנוסעי האוטובוס וכ-70 נפצעו.

ישראל הגיבה על המעשה, בליל 14-15 במרס 1978, בפעולה שזכתה לשם "מבצע ליטאני". המבצע נמשך כ-36 שעות ובמסגרתו השתלט צה"ל על דרום לבנון בואך-ליטאני, למעט גזרת צור. אגב כך הרג 100 מחבלים במחיר 11 הרוגים ישראליים. בלחץ מועצת הביטחון, אך למעשה בלחץ ארה"ב, נאלצה ישראל להסיג את כוחותיה, תוך הבטחה שאת מקומם יתפוס כוח אר"ם (UNIFIL). הנסיגה החלה ב-11 באפריל ונסתיימה במרחק של כ-10 ק"מ מגבול ישראל-לבנון, היינו ברצועת הביטחון שבה שלטו כוחותיו של מייג'ור חדאד, קצין לבנוני שנשלח באוקטובר 1976 ע"י ממשלת לבנון לפעול כנגד המחבלים שהתבססו ב"פתח-לנד".

המחברים ייחדו למייג'ור חדר פרק מיוחד. לדבריהם, הוא הגיע למפקדתו במרג' עיון מג'וניה שבלבנון באנייה שעשתה דרכה לחיפה. זאת ועוד, הוא קיבל משכורת לבנונית ונשק ישראלי על דעת ממשלת לבנון. זאת עד 18 באפריל 1979, עת הכריז על השטח שבשלטונו כעל "לבנון החופשית". או אז דאגו הסורים שהוא יגורש מצבא לבנון ויישפט שלא בפניו. עם זאת, כאשר עמד למות ממחלת הסרטן, ב-5 בינואר 1984, החזירו הפרלמנט הלבנוני לשורות צבא לבנון. 10 ימים לאחר מכן מת חדר, שכונה ע"י המחברים "אדם אציל ואמיץ".

לדעת המחברים לא היה בכוחם, לא של חדר, ולא של כוח אר"ם (UNIFIL), למנוע את פעילות

המחבלים כנגד ישראל. להמחשה, הם מצאו בתקופה שמאפריל 1978 עד אפריל 1981 הפגיוז המחבלים את צפון הגליל כ-50 פעם וגרמו ל-11 הרוגים ו-60 פצועים. זאת ועוד — באפריל 1980 הם רצחו ילדה ואת אביה השוטר בנהריה. א. תמה שצה"ל הגיב על מעשים שכאלה בפעולות מנע-שיבוש-אזהרה-גמול וגרם למחבלים וג' לאוכלוסייה, שהמחבלים התערבו בה בכוח למעלה מאלף נפגעים. מספר זה נראה מוגזם. המחברים מונים סדרת פעולות מנע-שיבוש-אזהרה-גמול בולטות שבוצעו ב-1981 כמפשיטה על דמור מן הים, ב-28 במאי, התקפה על טילי נ"מ מופעלים ע"י הלובים, והפצצות בגזר ערקוב (מורדות החרמון) ובגורת צור, בתחיל חודש יוני 1981.

כחודש לאחר מכן, ב-10 ביולי, תקף חז האוויר הישראלי עמדות ארטילריה וטילי קטיוש בדרום לבנון. אש"ף הגיב בירי טילי קטיוש לעבר קרית שמונה, שגרם ל-14 נפגעים. בתגובת תקף חיל האוויר ב-12 וב-14 ביולי בסיוע הדרר ובסיס תחמושת של אש"ף בגזרת החוף וג' לאבדות — כ-30 הרוגים וכמה עשרות פצועים נקמת אש"ף לא אחרה לבוא. ב-15 ביולי הפגיוז את נהריה וקרית שמונה. בהפגזה זו נהרגו אנשים ונפצעו 35. דעת הקהל בישראל נזעמ — והוחלט להפעיל את חיל האוויר הישראלי במשנה תוקף. ב-16 ביולי ביצע חיל האוויר הפצצות מסיביות שבהן נהרסו גשרים על הליט ונפגעו מפקדות מחבלים, ביניהן מפקדת אש"ף במערב ביירות. בהפצצת מפקדה זו נהרגו ונפצעו כ-300 איש — כמות שגרמה לביקורת פנימית וחיצונית על היקף הפעולה, שפגעה גם באוכלוסייה אזרחית ובכך פגעה בתדמיית המוסרית של ישראל בין המגנים ומבקרים את ההפצצה במערב ביירות הייתה ארה"ב, שלא הסתפקה במחאה, אלא הקפיאה משלוח של מטוסי F-16 לישראל.

הביקורת והגיבויים לא הרחיעו את ישראל מלהמשיך להפציץ את המחבלים בשרידי המב: הצלכני מן המאה ה-12 המכונה "כופור". מאזור אש"ף לא למד לקח והמשיך להפגיוז את ישראל הורה ריגן לשליחו למזה"ת, פיליפ חביב, לפעול להרגעת גבול לבנון. חביב עשה כמצווה. ה נפגש עם מנהיגי ישראל ולבנון וכן עם מנהיגים סעודיים, שייצגו את המחבלים, והצליח להב לחתימת הסכם הפסקת אש ב-24 ביולי 1981. פיליפ חביב הגיע למזה"ת בהקשר אחוזות

מעשה הרצח, דווקא בהקשר להסכם השלום עם ישראל, כאילו אמר: כך ייעשה להולך בדרכי סאדאת בעניין קמפ דייויד.

כזכור, ב-24 ביולי 1981, היינו כחודשיים וחצי לפני הרצחו של סאדאת, הצליח חביב להביא לידי הסכם הפסקת אש בין אש"ף לבין ישראל. ישראל הבינה הסכם זה כהפסקת פעולת אש"ף נגדה בישראל, בשטחים המוחזקים ובעולם, אך לא כך הבין אותו אש"ף. לגביו תפס ההסכם רק לאורך גבול לבנון ישראל, מה גם שהיה ברור לערפאת שלא פעולות ראוותניות אין אש"ף יכול להתקיים. מאידך-גיסא לא יכלה ישראל לסבול פעילות חבלה נגדה בתוכה פנימה, בשטחים המוחזקים ובעולם, ואף לא היה בכוחה להשלים עם איום פוטנציאלי מצד המחבלים, שחיקוק יותר ויותר את האחזותם בלבנון, במחסה הפסקת האש. לדעת המחברים רק חניכתה ישראל לפרובוקציה של אש"ף, כדי לפעול נגדו ואף קיימה 4 כוונות צבאיות בתקופה שבין אוגוסט 1981-יוני 1982, שבכל אחת מהן הייתה נכונה לפעול הרבה מעבר לליטני, אך לא ממשא זאת בגלל אילוצים של הסביבה הפנימית והסביבה החיצונית.

כוונת ישראל הייתה לחסל את התשתית של המחבלים בדרום לבנון ולבטל בעיקר את האיום הארטיילרי על ישוביה בגבול הצפון, ובמידה והסורים יתערבו, לסלק גם אותם מלבנון. זאת במבצע קצר בן כ-72 שעות, שיבוצע בשיטה של התקדמות מהירה, תוך השארת כיסים שיטוהרו בהמשך.

הנהגת אש"ף ידעה על כוונת ישראל, אך העריכה שמדובר במהדורה חדשה של "מבצע ליטאני" מ-1978, שיסתיים בנסיגה ישראלית תוך זמן קצר ובניצחון פוליטי לפלשתינאים.

הפרובוקציה לה חניכתה ישראל באה ב-3 ביוני 1982, כאשר המחבלים ניסו לרצוח את השגריר בלונדון שלמה ארגוב. שלושה ימים לאחר מכן החל "מבצע של"ג", שנועד להתבצע בשטח הררי ובשטח בנוי, נוח למגן יותר מאשר לתוקף.

בטרם שיתארו המחברים את פרטי המערכה, הם מציגים בספרם את היערכות הצדדים המתמודדים ותכניויהם כדלקמן:

כוחות אש"ף מנו כ-53 אלף איש, קרוב למחציתם כוח "סדיר" מצויד בנשק למכביר, כולל כ-300 טנקים וכ-350 קנים ארטילריים לסוגיהם השונים. כוח זה היה מורכב משמונה ארגונים: "פתח" - כ-8000 איש (כולל פלג מ"חזית

עירקי בפריז ביוני 1980 ועוד. אולם משנודע לישראל, בעזרת מקורות מודיעין מערביים, כי הכור ייכנס לפעולה בספטמבר 1981, היא החליטה לחסלו בפעולה צבאית ישירה - וטייסי חיל האוויר הישראלי החלו מתאמנים במרץ רב לצורך זה.

גם לאיראן, שלחמה בעיראק, היה עניין בחיסול הכור וטייסייה הפציצו אותו ללא הצלחה משמעותית בספטמבר 1980. עם זאת נטשו 200 עובדים צרפתים ואיטלקים את אתר הבנייה ולא חזרו אליו אלא בפברואר 1981. אותו זמן היה ברור לישראל שעליה למנוע את השלמת בניין הכור בדרך צבאית כמעשה של הגנה עצמית, אפילו יקלקל הדבר את יחסיה עם ארה"ב ומערב אירופה ויפגע במעמדה הבינלאומי. זאת משום שלא ניתן היה לפתור את הכעיה בדרך מדינית בטרם יהיה הכור כשיר לפעולה ומשום שתופעת ההרתעה הגרעינית ההדדית, הקיימת בין שתי מעצמות העל, אינה ישימה למזרח התיכון.

הגם שהיה ברור לישראל שעליה לפעול, התקשו מנהיגיה לקבוע את העתוי להפעלת חיל האוויר נגד הכור, בגלל מספר סיבות: התחשבות במיטראן, ידיד ישראל, ובמועד הבחירות בצרפת; התחשבות במועד הבחירות בישראל (30 ביוני 1981); חשש מהפעלת טילי סקאד עיראקים המוצבים בסוריה כנגד ישראל; וחשש מתגובת נשיא מצרים סאדאת איתו עמד בגין להיפגש באופיריה בתחילת יוני 1981 ועוד.

למרות כל החששות האלה בוצעה התקפת הכור ב-7 ביוני בשעה 18:30. לדברי המחברים היא בוצעה ע"י 18 מטוסים שהתחזו (בתקשורת) למטוסים ירדנים. רק ארבעה מהם תקפו את הכור הלכה למעשה, אך בהפתעה ובדיוק רב. הכור חוסל מבלי שהעיראקים ידעו מי תקף אותם ונטו לחשוב שהמדובר במטוסים איראנים. על כן רואים המחברים שגיאה בהזדרזותה של ישראל להודות במעשה, שהכל היו חייבים לגנות אותו, כולל נשיא ארה"ב ומצרים.

ב-6 באוקטובר 1981, ממש ארבעה חודשים לאחר הפצצת הכור, נרצח נשיא מצרים סאדאת בעת שחזה במצעד צבאי לציון "ניצחון" מצרים במלחמת 1973. הקושרים היו אנשי פלג קיצוני של ה"אחים המוסלמים" ולדעת המחברים הם רצחו את סאדאת לא על אשר חתם על הסכם שלום עם ישראל, אלא על כך שביקש להפוך את מצרים למודרנית וסטה מחוקי האסלם. רוב העולם הערבי, שלא לדבר על אש"ף, הצדיק את

מתיחות בין סוריה לישראל. המתיחות החלה באביב 1981 לאחר שהסורים שמו מצור על בירת הנוצרים, זחלה, שבצפון הבקעא. לדברי המחברים עשו זאת הסורים לאחר ששמו ליבם להגברת שיתוף הפעולה בין ישראל לבין הפלנגות הנוצריות, שכוון לא רק נגד אש"ף אלא נגד. המצור היה קשה והנוצרים ביקשו עזרה מישראל. זו נענתה וב-28 באפריל 1981 הפילה שני מטוסים סורים בקרבת זחלה. בתגובה הציבה סוריה שלוש סוללות טילים מסוג S.A.6 - בצפון הבקעא וכן קדמה לקרבת גבול סוריה לבנון חמש סוללות נוספות מן הסוגים S.A.2 ו-S.A.3 וחטיבת טנקים. בכך הפרו הסורים את ה"הבנה" שהייתה קיימת בין ישראל לסוריה מאז 1976.

בגין איים שישראל תפעל בכוח אם לא יסלקו הסורים את טילי הנ"מ שהציבו בשטח לבנון, אשר ש בהם משום פגיעה ביכולת חיל האוויר לסייר בשמי לבנון. אבל דווקא משום כך סירב אסד להיכנע לתכתיבו; מה גם שברה"מ שלחה לסוריה את גאורגי קורניאנקו, סגן ראשון של שר החוץ הסובייטי, כדי לחזק את ידי נשיא סוריה.

לדעת המחברים רצה אסד להציב את טילי הנ"מ בבקעא זה מכבר ורק חניכה להזדמנות מתאימה. זאת ממספר סיבות: רצון להסיח את דעת אזרחי מדינתו מבעיות הפנים (מאבק ה"אחים המוסלמים" במשטר וכו'); העמדת מצרים, שחתמה שלום עם ישראל, במצב לא נוח; חיקוק היערכותה של סוריה בבקעא, שהיא ציר פוטנציאלי להתקפה ישראלית לעבר דמשק, והגבלת חופש הפעולה של חיל האוויר הישראלי כנגד אש"ף. יתר על כן: אסד האמין שאם ישראל תגיב ותפגע בסוללות הטילים, יחזק הדבר את "זכותה" של סוריה לשלוט בשטחי מפתח בלבנון. שליחות חביב הייתה נוחה לאסד, משום שעצם נוכחותו כמזה"ת ודילוגו לירושלים, דמשק, בירות וריאד - מנעו חופש פעולה מישראל. מאידך גיסא, חושבים המחברים, שגם לישראל היה עניין בהימשכות שליחותו של חביב ובאיי-פתרון מהיר של משבר הטילים, כ"הסחה" להכנותיה של ישראל לפגוע בכור האטומי בעיראק.

ישראל עקבה אחרי תהליך הקמת הכור האטומי בעיראק, מאז נחתם ב-1975 הסכם בינה לבין צרפת על הקמת כור שכזה באוסירק, כ-20 ק"מ מבגדד. לדברי המחברים, פעלה תחילה ישראל נגד צרפת באפריל 1979, אחר-כך בא חיסול מדען

השחרור"; "א-צעיקה" — כ-200 איש; חזית עממית בראשותו של חבש — כ-1000 איש; "חזית עממית" בראשותו של ג'בריל — כ-1000 איש; "חזית דימוקרטיה" בראשותו של חוותמה — כ-100 איש; "חזית שחרור פלשתינאית" — כ-500 איש; "חזית מאבק" — כ-500 איש; וחזית שחרור ערבית פרו עיראקית — כ-1000 איש. הללו היו ערוכים, בתוספת אנשי מיליציה, בדרך הבאה: חטיבה (כ-2000 איש) בגזרת יוניפיל; כ-1000 איש בגזרת החוף הדרומית; כ-1500 איש באזור צידון; כ-1000 איש באזור נבטיה; כ-1500 איש ב"פתח-לנד"; כ-1000 איש בגזרת החוף הצפונית (דרומה לביירות) וכ-6000 איש בגזרת ביירות.

המחברים מביאים גם נתונים על הכוח הסורי בלבנון, שהיה נתון לפיקודו של רב-אלוף אדיב איסמעיל. לדבריהם מנה הכוח דיוויזיה מס' 1; חטיבת חי"ר עצמאית; 16 סוללות טילי נ"מ, ר-2 חטיבות חי"ר של צבא השחרור הפלשתינאי (בסה"כ כ-25 אלף חיילים, 300 טנקים ו-300 קנים ארטילריים). כוחות אלה היו ערוכים בשני קווי הגנה; דמור-חרמון וכיירות-ריאק, שאותם הקדים קו תצפיות.

מכאן עוברים המחברים אל צה"ל וטוענים שמחצית מכוחו הופעלה בלבנון. המדובר, לדבריהם, ב-שבע אוגדות ועוד חטיבה עצמאית שמונו 75 אלף איש ו-1200 טנקים, שנסתיעו בחילות האוויר והים. כוחות אלה היו צריכים להיות מופעלים בשלושה צירים, על פי הרעיון המבצעי הבא: התקדמות מהירה תוך השארת כיסים; נחיתה באזור האווילי למניעת נסיגת המחבלים וליצירת כהלה ושיבושים בעורף; וקיום עתודה של כוח בן שלוש אוגדות לטיפול בכוח הסורי בבקעא, אם וכאשר יוחלט על כך.

לאחר הצגת הרעיון המבצעי הנ"ל מפרטים המחברים את התכנית הישראלית כדלקמן: כוח בן שש חטיבות חי"ר (רגילות וממוכנות) ועוד חטיבת שריון, בפיקוד יצחק מרדכי — יתקדם בציר החוף עד האווילי; כוח בפיקוד עמוס ירון מורכב מצנחנים, אנשי קומנדו ימי ושריון — ינחת בשפך אווילי ויתקדם לעבר דמור; כוח של אוגדה מוקטנת (פחות חטיבת שריון) בפיקוד אביגדור קהלני — יכבוש את נבטיה, רמת

ארנון ומבצר הבפור בשלב ראשון ולאחר מכן יתפצל; חלקו יפתח את הדרך לג'זין וחלקו יפנה מערבה לחבירה עם הכוח של יצחק מרדכי; כוח של אוגדה מוקטנת (פחות חט' שריון) בפיקוד מנחם עינן יהווה עתודה פיקודית כנגד התערבות סורית, ואם לא תהיה כזאת יתקדם כדי לחסום את כביש ביירות דמשק; כוח של אוגדה מוקטנת (פחות חטיבת שריון) בפיקוד עימנואל סקל — ישתלט על "פתח לנד" ויקיים כוננות כלפי הכוחות הסורים בבקעא; כוח מורכב מחטיבת שריון וחטיבה ממוכנת בפיקוד דן ורדי — יהווה עתודה ויופעל רק אם הסורים יכנסו לפעולה; כוח אוגדתי — בפיקוד גיורא לב — ינוע בעקבות הכוחות של קהלני ומנחם עינן ויכבוש את ג'זין; וכוח אנטי-טנקי בן שתי חטיבות בפיקוד יוסי פלד — יהיה בכוננות לחסום תנועת תגבורות סוריות לעבר הבקעא.

עד כאן אשר לכוחות היבשה ומכאן לכוחות האוויר והים. על חיל האוויר הוטל, לפי גרסת המחברים, ליצור עדיפות באוויר בשמי לבנון, להגן על שמי ישראל ולסייע לכוחות היבשה; ואילו על חיל הים הוטל להטיל מצור על חופי לבנון, להנחית כוחות ולסייע להם באש מן הים ולהגן על חופי ישראל.

המחברים טוענים, שחיל האוויר התחיל את מימוש מבצע "שלוש הגליל" כבר ב-4 ביוני בשעות אחה"צ בהתקיפו מחנות אימונים, מצבורי תחמושת ומפקדות של אש"ף. זה הגיב בהפגזות ישוכים ישראלים ע"י הארטילריה ומטילי הרקטות של הארגונים הפלשתינאים, הן ביום ה-4 ביוני והן ב-5 בו. בעקבות זאת החליטה ממשלת ישראל בליל 6/5 ביוני להפעיל גם את כוחות היבשה והים של צה"ל החל מהשעה 11:00 של יום ה-6 ביוני. אולם דבר ההחלטה פורסם רק חמש שעות לאחר שעה זו.

המחברים יודעים לספר, שבטרם החליטה הממשלה את אשר החליטה, היא קיבלה הבטחה הן משר הבטחון אריאל שרון והן מהרמטכ"ל רפאל איתן שיעשה כל מאמץ שלא להתנגש בכוחות סוריים ושעל כן יופעלו הכוחות לא מעבר ל-40 ק"מ מגבול ישראל. כזאת גם אמר רה"מ בגין לנשיא ארה"ב ריגן במסר שהועבר אליו. במסר זה אף קבע בגין כי מדובר בפעולה של הגנה עצמית וכי אין ישראל רוצה בסנטימטר מאדמת לבנון; אדרבא עניין לה בהסכם שלום עם לבנון עצמאית בגבולותיה הבינלאומיים.

המחברים אמנם משוכנעים שבגין התכוון לממש את אשר אמר לריגן מבלי שצה"ל יעבור מעבר ל-40 הק"מ. אולם מבקרים את "תמימותו" ואת "תמימות" חברי ממשלתו לחשוב שהסוריים לא יתערבו. כן הם מבקרים את הדרישות שהציגו בגין לפיליפ חביב, כאשר ביקש ממנו לצאת לדמשק ולמסור לסורים שישראל לא תתקוף אותם, אם לא יתערבו בקרבות בין ישראל לכוחות אש"ף. המדובר בדרישות הבאות: סילוק סוללות הטילים מהבקעא וסילוק המחבלים מהשטח שבשליטת הסורים. היה ברור מראש שאין בדעת אסד להיענות להם. זאת ועוד — המחברים מבקרים את העובדה שבעוד חביב מחכה לפגישת עם אסד ביום ה-9 ביוני, תקף חיל האוויר הישראלי את סוללות הטילים הסוריות (משל היו מסע הרצון הטוב שלו כמתווך אמריקאי, מסס הונאה). עם זאת אין הם מטילים את האשמה להחלטה על בגין, אלא על הרמטכ"ל (רפול) ועמ"ד שר הביטחון (אריאל שרון) שהובילו להתנגשות יזומה בסורים, שלא על דעת הממשלה, עוד ביוני ה-8 ביוני, בעיקר בגזרת ג'זין.

המחברים מחלקים את המבצע שנוהל ע"י צה"ל בחודש יוני 1982 ל-3 שלבים:

- א. שלושה ימי לחימה נגד כוחות אש"ף בגזרת הדרומית לביירות.
 - ב. שלושה ימי לחימה נגד הכוחות הסוריים בבקעא.
 - ג. לחימה לעבר ביירות (החל מ-9 ביוני) עד להשלמת כיתורה.
- הם מתארים את הלחימה יממה אחר יממה הדברים יודעים ואין טעם לחזור עליהם, אלא על משפטי הערכה של המחברים כמו:
- * המחבלים גילו תחילה רוח לחימה, אף בהמשך הוכרעו ע"י הכמות של כוחות צה"ל.
 - * מבצר הבפור הפך לסמל, ולכן כיבושו ע"י אנשי חטיבת גולני היה אירוע דרמטי, אפילו שלא היה חשוב מבחינה צבאית וגם קמ"ח יחסית. שכן המחבלים אינם צלבנים שידעו לעמוד במצור שנתיים בטרם הוכרעו ע"י הכוחות המוסלמים.
 - * הזדהות שלא לגרור את הסורים ללחימה הייתה חשובה, אם אמנם היה רצון לממש את חיסול המחבלים בדרום לבנון תוך שלושה ימים.
 - * ארטילריה סורית ירתה על כוחות צה"ל

אכזבו ולא נותר לצה"ל אלא לעשות זאת בכוח עצמו.

ההתקדמות של צה"ל לעומקה של לבנון העמידה במבחן את הכושר הלוגיסטי שלו. זה עמד במבחן, כי לקחי מלחמת 1973 נלמדו ויושמו — ומכל מקום ציוד שיצא ממחסני החירום ב-1982 לא אכזב כב-1973; מה גם שצה"ל התכונן זמן רב למלחמת שלי"ג ולא נכנס אליה מופתע כפי שאירע במלחמת יום הכיפורים. גם מספר ההרוגים בשלושת שבועות הלחימה היה קטן במלחמת לבנון מאשר בתקופה המקבילה במלחמת יום הכיפורים, לא רק בשל היקף הלחימה, אלא גם בשל העובדה שנעשה הכל להגנת החייל הבודד בעזרת ציוד-מגן משוכלל, ובשל כך שכ-90% מהפצועים הוטסו ממקומות הפגיעה ישירות לבתי-החולים בישראל.

מלאכתם של כוחות היבשה הישראלים הייתה קלה יחסית, למרות תנאי הקרקע הבתלי נוחים (שטח הררי ושטח בנוי) משום שצבאות ערב לא התערבו בלחימה לטובת המחבלים וצבא סוריה. מצרים הוגבלה ע"י חוזה השלום עם ישראל; לחוסין לא הייתה סיבה טובה לסייע לאויבו אסאד; ועיראק שבמלחמת 1973 שלחה לזירת הלחימה כ-500 טנקים וכ-20 אלף חיילים, הייתה עסוקה במלחמה באיראן.

גם מלאכתו של חיל האוויר הישראלי הייתה קלה, כי עד ה-7 ביוני לא שגרו הסורים מטוסים לשמי לבנון. משעשו זאת, לאחר מכן, הופלו המטוסים הסורים ע"י טייסי ישראל העדיפים. מאידך גיסא נתון היה גם חיל האוויר הישראלי למגבלות פוליטיות של ממשלתו שביקשה למנוע התגשות שלא במועד עם הסורים. הנה כי כן רק ב-9 ביוני קיבל בעצם חיל האוויר רשות לפעול כרצונו וזאת רק לאחר שהסורים הציבו בימים 7-8 ביוני חטיבת טילי נ"מ נוספת בקעא, ולאחר שהפעילו באותם ימים את חיל האוויר שלהם כנגד כוחות היבשה של צה"ל. תוך שלוש שעות השמיד חיל האוויר הישראלי 17 מתוך 19 סוללות הטילים שהציבו הסורים בלבנון וכן הפיל כ-30 מטוסים סורים שניסו להפריע לו. מספר זה נראה קטן מן המספר שפורסם ע"י דובר צה"ל, אך המחברים טוענים שכלל הידוע להם רבים מהמטוסים הסוריים שנפלו אותו יום הופלו ע"י טילי נ"מ סוריים. יהיה כך. המחברים גם טוענים שלמרות עדיפותו המכרעת של חיל האוויר הישראלי הוסיפו הטייסים הסורים לפעול באומץ (או

צה"ל השיג הישג אדיר תוך פחות משלושה שבועות:

- א. אש"ף סולק מדרום לבנון וכוחותיו הוכו מכה קשה.
- ב. כוחות אש"ף וכוחות סוריים נמצאו במצב ניתוק חסר תקווה בביירות, מבלי שיהיה בידי סוריה להושיעם.
- ג. 17 סוללות טילים של סוריה הושמדו, כ-90 מטוסים משלה הופלו וכוחות היבשה שלה סבלו אבדות ניכרות ובסופו של דבר לא יכלו לעמוד בפני העצמה הישראלית.

אחרי שהם מגדירים כללית את מהות ההישג הצבאי הישראלי, עוברים המחברים לניתוח פעילות צה"ל ביבשה, באוויר ובים. הם פותחים ואומרים, כי לדעתם ניהל צה"ל את מלחמתו לא נגד מדינה (לבנון) אלא נגד כוחות שכבשו אותה, שעיקרם כוחות גרילה שצה"ל לא אומץ להילחם בהם. לזה יש להוסיף כי צה"ל עמד בפני בעיה קשה של לחימה בשטח הררי ובשטח בנוי, כאשר הוא נתון באילוף מוסרי של אי-פגיעה באוכלוסייה בלתי לוחמת. בעיה נוספת שהקשתה על צה"ל הייתה המעורבות של הצבא הסורי בלבנון, שגם אם לא הוכרע, הוא הוכה קשות בטרם הצילה אותו הפסקת-האש. מאידך-גיסא הקלה על צה"ל העובדה שצבא לבנון היה "ניטרלי" ושהפלנגות הנוצריות שיתפו עמו פעולה (אכזבי לשיתוף פעולה שכזה).

הקלה על צה"ל העובדה שהמלחמה תוכננה זמן רב ולפרטי פרטים. עם זאת מבקרים המחברים את התופעה לפיה מטכ"ל צה"ל תכנן את המלחמה מבלי שהכניס כראוי כסוד הדברים את חברי הממשלה ומנהיגי הציבור. לדעת המחברים הצליח צה"ל להשיג הפתעה אסטרטגית אפילו שגייס הרבה כוחות. הוא תקף לעומק, שלא כמבצע ליטאני, כדי להשיג במהירות הישגים קרקעיים מרביים, בטרם ייבלם ע"י לחצים של הסביבה החיצונית (המעצמות והאוי"ם) והפנימית (דעת הקהל בישראל).

צה"ל תכנן מלכתחילה לעבור את 40 הק"מ ולהגיע עד ביירות, אך לא כדי לכבוש אותה אלא רק כדי לכתרה ובכך לאפשר לכוחות הנוצריים להשלים את המלאכה של סילוק המחבלים והסורים מבירת לבנון. אולם הכוחות הנוצריים

בגזרת עישייה ובגזרת חצבייה, בטרם פתח צה"ל באש לעבר כוחות סוריים. יתר על כן, החלטת הסורים להתערב בלחימה בין צה"ל למחבלים בלבנון ולו רק ע"י תגבור כוחות והצבת טילי נ"מ נוספים הייתה שגיאה, שכן אם ביקשו הסורים רק להרתיע את ישראל מלהתקדם מעבר ל-40 הק"מ, הם נתנו לישראל תירוץ טוב לתקוף גם אותם.

מוטב היה לסוריה רק לצאת ידי חובה כלפי הפלשתינאים והעולם הערבי. עם זאת צריך לזכור שיותר משדאגו הסורים לאש"ף הם דאגו לעצמם, במיוחד מחשש שישראל תתקדם לעבר דמשק באזור הבקעא.

היום הקריטי במלחמה היה יום ה-9 ביוני שבו תקף חיל האוויר הישראלי את סוללות הטילים הסוריות והשמיד עשרות מטוסי קרב סורים. שכן ביום זה וביום שלמחרתו זועזעו גם כוחות היבשה הסורים ע"י התקפת הכוח של בן-גל.

ישראל הסכימה להפסקת אש בצהרי ה-11 (לא עם אש"ף) ובכך אפשרה לסורים להתאושש ולייצב קו הגנה.

פעולות הטיהור של ישראל נמשכו מעבר להפסקת האש, משום שחיילי ישראל שמרו על מוסר לחימה ונעשה הכל כדי שלא לפגוע באוכלוסייה בלתי לוחמת. דבר זה נעשה ע"י איטיות בהפעלת הכוחות וע"י הפעלה סלקטיבית של האש.

המחברים אינם מגנים את העובדה שישראל המשיכה בפעילות בגזרת ביירות למרות הפסקת האש, לצורך חבירה עם הנוצרים בצהרי ה-13 ביוני ולצורך הטלת מצור על הכוחות הפלשתינאים והסורים שישבו במערב ביירות. זאת ועוד — הם מקבלים בהבנה את ההחלטה לכבוש את בחמדון ועליי מידי כוח סורי (שני גדודי קומנדו ושני גדודי טנקים) לאותה מטרה וגם כדי למנוע התקפת נגד סורית. לגבי המחברים הפסקת האש ה"אמיתית" חלה רק ב-25 ביוני בשעה 18:00, לאחר כיבוש בחמדון ע"י כוחותיו של מנחם עינן וכיבוש עליי ע"י כוחותיו של עמוס ירון.

עד להפסקת אש זו היו לצה"ל כ-260 הרוגים וכ-1300 פצועים, לעומת כ-1000 הרוגים, אלפי פצועים וכ-5000 שבויים לאש"ף; וכ-5000 נפגעים לסורים (הרוגים ופצועים).

בטפשות) ואגב כך איבדו עוד 35 מטוסים סוריים. חיל האוויר הפיל גם ששה מסוקים סוריים ובסה"כ הפיל לדברי המחברים 93 מטוסים סוריים (כולל מסוקים) לעומת סקייהוק אחד שהופל בטיל נ"מ ס.א. 77 ושני מסוקים שאבדו לצה"ל.

יחס הפלה חסר תקדים שכזה, בא לדעת המחברים כתוצאה מיתרון ישראלי בולט בשליטה, בקרה ותיאום; במהירות תגובה; בכושר ניצול מרבי של ציוד הלחימה; ברמת הביצוע של הטייסים; כמודיעין ובתכנון. המחברים מציינים גם את יתרוננו של חיל האוויר הישראלי על פני זה הסורי בתחום הסיוע לכוחות היבשה. הם מציינים שחיל האוויר הישראלי זוקף ולזכותו השמדת כ-100 טנקים סורים כולל על-ידי מסוקי תקיפה, שלדברי המחברים גילו כושר הישרדות מעבר למצופה.

המחברים משבחים גם את חיל הים הישראלי, אשר גילה פעילות רבה מאוד וסייע רבות לכוחות היבשה: בהנחתת כוחות, במתן סיוע כאש, בהטלת מצור ועוד. הם מדגישים את העובדה שכלי הלחימה של חיל הים הישראלי, רובם ככולם מתוצרת ישראל, הוכיחו את עצמם. אך מציינים, שלמעשה לא מדובר במבחן של ממש, מאחר והסורים העדיפו שלא להפעיל את הצי המלחמתי שלהם, הן כלקח מאירועי 1973, והן מתוך הערכה שבניגוד לאיום היבשתי לדמשק מאזור הבקעא, לא היה קיים איום כלשהו לחוף הסורי.

פרק מיוחד מקדישים המחברים למצור על 14 אלף לוחמים ערבים בביירות המערבית: 10,000 אנשי אש"ף, 2000 אנשי חטיבה של צבא השחרור הפלשתינאי הכפוף לסורים ו-2000 אנשי חטיבה סורית. לדברי המחברים היו הנצורים מצוידים ומבוצרים כהלכה, נכונים לנצל את האוכלוסייה האזרחית (כ-350 אלף איש) למטרותיהם, והעיקר — נחושים בדעתם להילחם, יותר מאשר צה"ל. זאת — משום שהקונצנזוס בישראל השתנה מכ-90 אחוז של תומכים בהחלטת הממשלה לצאת למבצע של"ג ולהתמיד בו במחצית חודש יוני 1982, להרבה פחות מזה בסופו. הסיבות הבאות מובאות ע"י המחברים להסברת השוני בקונצנזוס הישראלי: לחץ בינלאומי, חשש מאבדות, התאכזבות מן הכוחות הנוצרים, ורגשי

אשמה על אבדות שנגרמו או יגרמו לאוכלוסייה אזרחית. בהקשר זה מבקרים המחברים ואומרים, כי המטכ"ל של צה"ל התעלם מהשינוי שחל בקונצנזוס הלאומי ולא הסכים לסיים את המלחמה בלי חיסול מפקדות אש"ף בביירות המערבית. יתר על כך הם מבקרים את העיתוי שבו הגיע המטכ"ל הישראלי להחלטתו זו, שכן לדעתם צריך היה צה"ל להכות את אנשי אש"ף בביירות המערבית בעוד הברזל מלובן, היינו בשבוע השני של יוני, ולא לאחר שניתנה הותת למחבלים (ולסורים בביירות) להתאושש.

המחברים סבורים שמי שמנע את מטכ"ל צה"ל מלממש בזמן הנכון את כוונתו לחסל את מפקדות אש"ף בביירות, הוא לא אחר מאשר שר הביטחון אריאל שרון, שאותו הם מכנים "מפקד עליון" אבל לא דיקטטור; שכן ישראל היא מדינה דימוקרטית. לדבריהם לא נרתע שרון מלהטעות את חבריו בממשלה כדי להוביל את צה"ל למבואותיה של ביירות, אך חסרה לו הנחישות לנצל את ההצלחה ולכבוש את ביירות במועד הנכון. תחת זאת הוא ביקש להכריע את המחבלים ואת הכוח הסורי במערב ביירות בדרך של הפצצות, הפגזות והתקפות מוגבלות שהאריכה את משך הלחימה, הגדילה את האבדות הן בצה"ל והן בקרב האוכלוסייה האזרחית, והעיקר — גרמה לפיחות ביוקרת ישראל ובמעמדה בעולם ולשוואה פוליטית.

שוואה זו באה לידי ביטוי בדברים הבאים: ראש הממשלה בגין ירד מן הבמה הפוליטית ושרון עצמו הפסיד את התפקיד החשוב של שר הביטחון; אש"ף, הגם שהוכה, נשאר כוח פוליטי; בלבנון לא קמה ממשלה ידידותית לישראל, אדרבה כוחם של הנוצרים ירד; צה"ל הכפיל את אבדותיו והם הגיעו בתחילת 1985 לכדי 600 הרוגים ו-4000 פצועים; מוסלמים ודרוזים שקבלו תחילה את צה"ל כצבא המשחרר אותם מעולם של המחבלים, הפכו לאויבו ולחמו בו; ולבסוף אסד, שצבאו הוכה בתחילת המלחמה, חיזק אותו בעזרת ברה"מ מעבר לכוחות בתחילת המלחמה והפך להיות המנצח האמיתי בה. שכן מעמדה והשפעתה של סוריה התחזקו בעקבות טעויותיו של שרון — ואסד הפך למנהיג ברמתו של אתא-תורק, שכידו המפתח לעתידה של לבנון. ניסיונם של המחברים להאשים את אריאל

שרון בלבד ככל המחדלים, מעורר עניין אך לא משכנע. מכל מקום לעניות דעתי הטעות העיקרית של מקבלי ההחלטות בישראל במלחמה, לא הייתה הזהירות שבהתקפה על בירה ערבית (ביירות), אלא הפסקת הלחימה כ-11 יוני, בטרם הוכרע הצבא הסורי בבקעא. שכן אם אמנם הייתה הפסקת האש נדחית ביום אחד, היה הכוח הסורי העיקרי בלבנון מוכרע וכוחות צה"ל היו משתלטים על כביש ביירות-דמשק ומנתקים את הראשונה מזו השנייה. או אז הייתה נופלת ביירות כפרי-בשל ולא היה צורך להקיז דם בכיבוש קש של בחמרון ועליי כ-25 יוני, אחרי שלושה ימי לחימה; שלא לדבר על כך שלא היה צורך לנהל מלחמת התשה ממושכת עם המחבלים והכוח הסורי במערב ביירות, בטרם הואילו בתיווכו של פיליפ חביב — לפנות את ביירות החל מה-1 באוגוסט וכלה ב-3 בספטמבר, בתנאים שלא היו עולים כלל בדעתם במחצית יוני 1982: יציאה בחסות כוח רב לאומי מורכב מיחידות של צבא ארה"ב, צרפת ואיטליה; יציאה של הכוח הסורי ושל צבא השחרור הפלשתינאי הכפוף לסוריו בדרך היבשה לבקעא על כל נשקו כולל זה הכבד ויציאה של אלפי המחבלים על נשקם הקל כאניו למקומות מקלט במדינות ערב השונות כ"גיבורים" שהגדול בהם הוא יושב הראש יאסר ערפאט ה"מנצח". אבוי לאותו ניצחון, אבל לדעת המחברים וגם לדעתי הצליח ערפאט להפוך את מפתו לניצחון תעמולתי, הן בישראל והן בעולם ע"י שאילץ את צה"ל לפעול גם נגד האוכלוסייה במערב ביירות, בעת המצור הממושך עליה. בעניין זה עזרו כמובן לערפאט כלי התקשורת שהיו עונים לישראל.

מעניין לציין שהמחברים הקדישו פרק מיוחד לנושא כלי-התקשורת, במטרה להוכיח כי למרוו שאלה — לפחות במדינות דימוקרטיות — חייבי בדיווח אמת, הם דיווח במלחמת לבנון דיווח שקף לרעת ישראל. כך הם הודיעו ב-12 באוגוסט כביירות בוערת, מאות בתים בה הרוסים כתוצאה מהפצצה והפגזה ישראלית אכזרית, ויש בה אלפי הרוגים בקרב האוכלוסייה הבלתי לוחמת בעוז שהמציאות הייתה שונה לחלוטין. כך הם דווחו על 60 אלף הרוגים לבנונים במלחמה ו-600 אלף פליטים כאשר המספרים בפועל היו קטנים, כד אחד חלקי שלושים; וכך הם הישוו את מעש ישראל בלבנון למעשי הנאצים במלחמת העולם השנייה, בעוד צה"ל עשה כל שביכולתו למנוע

לעומת זאת החליטה הממשלה שצה"ל יוסיף להחזיק בקו ה"ישן" מול הסורים שבבקעא, בתקווה לאלצם לנסיגה הדדית. תקווה זו נגוזה במהרה ובתחילת ספטמבר פינה צה"ל גם את כוחותיו שישבו במרחק 30 ק"מ מדמשק. היו לממשלת ישראל סיבות טובות להחלטה לסגת לקו האולי, הגם שארה"ב התנגדה מאוד למהלך זה. המחברים מונים אותם כדלקמן: לחץ מחוץ ומבית, פעילות מחבלים מתישה שהעלתה את מספר נפגעי צה"ל בקצב בלתי נסבל; רצון להשתחרר מאחריות לחצי מיליון לבנונים; רצון לקצר את קווי התעבורה הפגיעים; והעיקר — רצון לצמצם את כוח התעסוקה של צה"ל לכדי 15 אלף איש בלבד.

תוך שהם מגלים הבנה למניעי הנסיגה של צה"ל לקו האולי, קובעים המחברים כי היא גרמה להחרפת מלחמת האזרחים בלבנון; מה גם שפעלו בה פרט לצבא לבנון, שארה"ב התקשתה לשקמו, מספר מיליציות: מיליציות נוצריות של פייר ג'ומאייל ושל כמיל שמעון; מיליציה דרוזית של ואליד ג'ונבלט; מיליציה שיעית (עמל) של נבי בארי; ומיליציה סוניית (מורביטון).

שלושת המיליציות שנמנו לאחרונה ניצלו את נסיגת צה"ל כדי להילחם בצבא לבנון ובפלנגות הנוצריות על השליטה בלבנון. אגב כך הם פגעו גם בכוח הרב-לאומי. הנשיא ריגן, שזעם על כך שהגיהד המוסלמי (השיעי) פוצץ ב-18 באפריל את שגרירות ארצו בבירת לבנון תוך גרימת אבדות ניכרות בנפש, מבלי שבא על עונשו, אישר ב-13 בספטמבר 1983, לכוחות ארה"ב באזור לבנון, להפעיל אש ארטילרית ומטוסים כנגד המתנכלים לכוח הרב לאומי.

באותו זמן שהה מנהיג אש"ף ערפאת בטריפולי שבצפון לבנון, מנסה לארגן את אנשיו שם אחרי שספג מפלות בזו אחר זו: מרד קולונל אבו מוסה הפרו-סורי נגד מנהיגותו במאי 1983; גירושו בכוח פנים מסוריה ביוני אותה שנה; והצהרה של אנשי ארגון "א-צ'עיקה" הפרו סורי שאינם מכירים במנהיגותו, באוקטובר 1983. זאת ועוד: ב-3 בנובמבר אותה שנה תקפו כוחותיו של אבו מוסה, בסיוע צבא סוריה, את מעוזיו של ערפאת בטריפולי. לאחר סדרת קרבות, שנמשכה עד המחצית השנייה של דצמבר 1983, נאלץ ערפאת לפנות את טריפולי עם אנשיו, באניות אזרחיות יווניות שעליהן חיפו אניות מלחמה של הצי הצרפתי.

רצח מנהיגם האהוב בשיר. יתר על כן אין המחברים מקבלים את השיקולים שהביאו לאותה החלטה: שאיפה לחסוך אבדות לצה"ל; שאיפה להפוך את הנוצרים סוף סוף לשותפים בלחימה; ושאיפה לנצל את כישוריהם — העולים על כישורי חיילי צה"ל — לזהות את המחבלים המסתתרים בקרב האוכלוסייה. שכן לדעתם — שיקולים אלה היו שיקולים "צרים", שסופם תוצאות הרות אסון לממשלת ישראל לצבאה ולעמה. אני מסכים עמם בדיעבד, אף כי לעניות דעתי ניתן להאשים ב"כהות חושים" לא רק את ישראל, אלא אף את מדינות המערב (ארה"ב, צרפת ואיטליה) שמיהרו להוציא את יחידותיהם מביירות לאחר שהבטיחו את יציאת המחבלים וצבא סוריה (כולל צבא השחרור הפלשתינאי) ממערב ביירות — מבלי לקחת בחשבון את מה שעלול לקרות.

ב-24 בספטמבר, על רקע אירועי סברה ושתילה החלו כוחות הכוח הרב לאומי, אליהם הצטרף גם כוח בריטי קטן, לחזור לביירות שפונתה מחיילי צה"ל. כשלושה חודשים לאחר מכן החל מו"מ בין נציגי ישראל לנציגי לבנון, שנמשך קרוב לחצי שנה, בטרם נחתם ב-17 במאי 1983 הסכם בין שתי המדינות על סיום מצב המלחמה ביניהן ועל הכרה הדדית בגבולות, בריבונות, בעצמאות ובשלמות של כל אחת מהן. הושגה גם הבנה בצורך שבנסיגה הדדית של כוחות ישראל מזה ושל צבא סוריה והמחבלים שנותרו בלבנון מזה. כן הושגה הבנה על כך שנהר האולי יהיה מעין גבול ביטחון, שמעבר לו דרומה יימצאו כוחות לבנוניים מעטים: שתי חטיבות, ללא נשק כבד, שאחת מהן תהיה זו של המיג'ור חדר.

המחברים מסבירים, שההסכם הושג רק בלחץ חזק מאוד של ארה"ב, אך ערכו היה כקליפת השום, משום שסוריה, שלא שותפה במו"מ התנגדה לו בגיבוי ברה"מ. יתר על כן, סוריה חיזקה את מתגדי המשטר הלבנוני שבראשו עמד אמין ג'ומאייל, אחיו של הנשיא הנרצח, מאז נבחר לנשיא במקומו ב-21 בספטמבר 1982 — ואילצה את אמין לבטל את הסכם ה-17 מאי 1983, מקץ פחות משנה לחתימתו.

סמוך לחתימת ההסכם, במחצית 1983, החליטה ממשלת ישראל לפנות את צה"ל ממבואות ביירות ומהרי השוף — שם נלחמו דרוזים בנוצרים — ולערכו לאורך נהר האולי.

ניעה באוכלוסייה אזרחית ולו במחיר זמן יקר זיי חייליו.

לדעת המחברים, החריג היחיד בתחום זה ייתה פרשת סברה ושתילה, שבה הם עוסקים פירוט רב יחסית. הם פותחים את סיפור הפרשה תיאור הרצח של בשיר ג'ומאייל ב-14 בספטמבר 1982, לאחר שנבחר לנשיא. לאחר זאת הם תארים את ההתייעצות שקיים בגין עם אריאל רון ועם רפאל איתן באותו יום בשעה 23:00, בה הוחלט להכניס את צה"ל למערב ביירות, לא ולל מחנות הפליטים הפלשתינאים שיושאר קרונית לטיפול הפלנגות הנוצריות וצבא לבנון. כניסת צה"ל למערב ביירות הלכה למעשה חלה בבוקר ה-15 בספטמבר ולא נתקלה התנגדות של ממש, גם לא כאשר התקרבו כוחות למחנות הפליטים סברה ושתילה. או אז לה הרעיון להפעיל נגדם את הפלנגות הנוצריות, די לחסוך אבדות לצה"ל. אלוף פיקוד הצפון, מיר דרורי, לא היה שלם עם הרעיון והעדיף שיהוו המחנות ממחבלים ייעשה ע"י צבא בנות. הוא פנה למפקדו, אך זה לא נענה לבקשה.

נה כי כן תואם עם מפקדת הפלנגות שטיהור מחנות ייעשה ע"י כוח נבחר שלהם. בערב שירד על יום ה-16 בספטמבר חדרו אנשי פלנגות — צמאי הנקם על רצח מנהיגם בשיר וזמאייל ועל מעשי טבח שעשו המוסלמים נוצרים בעבר הקרוב והרחוק — למחנות סברה ושתילה ועשו בהם מעשים שהדעת אינה סובלת. מדובר כרצח כדם קר לא רק של מחבלים אלא ל מאות פלשתינאים בהם נשים ילדים וזקנים פים מפשע.

המחברים מחלקים את האחריות למעשה נפשע הזה ל"אחריות ישירה" של הפלנגות נוצריות ו"לאחריות עקיפה" של ממשלת ישראל. אפקדי צבאה, במיוחד אלה שדבר מעשי הטבח גיע לידיעתם ולמרות זאת לא עשו דבר כדי הפסיקם. כן הם מאשימים את ממשלת לבנון נבאה שלא נענו לפנייתו של דרורי להיכנס מחנות הפליטים.

לאחר שמטילים המחברים את האשמה ישירה והעקיפה כנ"ל, הם מתמקחים עם יעונים מקילים על עצם ההחלטה לאפשר לכוח פלנגות להיכנס למחנות הפליטים סברה ושתילה. רואים בה החלטה לא מוצדקת שנעשתה תוך זעלמות ביועין מאיבתם של הנוצרים פלשתינאים ומרגש הנקם הגואה שלהם, על רקע

למרבח הצער שוב יצא ערפאת כ"גיבור"; מה גם שזמן קצר לפני כן, ב-24 בנובמבר, הוא הצליח לשחרר כ-4500 שבויים ועצורים מאנשיו שהיו כלואים במחנה אנצו ובכתי הסוהר בישראל, תמורת ששה שבויים ישראלים שנחטפו ע"י מחבלים מעמדה באזור בחמדון כ-16 חודשים לפני כן.

ישראל ניסתה באמצעות חיל-הים להקשות על יציאת ערפאת ואנשיו מטריפולי בדרך הים — כתגובה על מעשה חבלה באוטובוס בירושלים שהביא למותם של ששה ישראלים. אך בכך רק עוררה את חמת דעת הקהל בעולם, אפילו ששר הביטחון החדש של ישראל משה ארנס, הסביר בכשרון לא מבוטל, את מניעיה של ישראל.

מפתיע הוא שכך נהגה דעת הקהל העולמית, משום שב-23 באוקטובר פוצצו מחבלים אנשי ארגון שיעי קיצוני פרו-איראני — בהשראה ועזרה מקצועית סורית — את מפקדת המארינס ואת מפקדת הכוח הצרפתי בכוח הרב לאומי. הם גרמו לאמריקנים כ-340 נפגעים (מהם 241 הרוגים) ולצרפתים כ-150. מעשה דומה עשו חברי אותו ארגון למפקדה הישראלית בצור, אלא ששם נהרגו רק 60 איש, כמחציתם ישראלים.

לא רק ישראל, אלא גם ארה"ב הגיבה על מעשים אלה ואחרים באמצעות הפצצות והפגזות. לכן יש בהחלט מקום לשאלה: מדוע אסור היה לישראל להגיב על מעשה החבלה בירושלים, בעוד שלארה"ב מותר היה להגיב על מעשים שבוצעו נגד כוחותיה המוצבים בקרבת שדה התעופה הבינלאומי של ביירות?

המחברים אינם עונים ישירות על שאלה זו, אף שהיא מתבקשת מממצאיהם. תחת זאת מסתבר מדבריהם, שפעולות הגמול האמריקניות (שבאחת מהן, שבוצעה ב-24 בדצמבר 1983 נגד עמדות נ"מ סוריות איבדו אמריקנים שני מטוסים) לא זו בלבד שלא הועילו לה לארה"ב, אלא שאף השפילו את קומתה. עובדה זו והעובדה שצבא לבנון התפורר, אגב קרבות עם המיליציות השיעיות והדרוזיות, הביאו — לדעת המחברים — את ארה"ב לכלל החלטה לפנות את כוחותיה מלבנון החל במחצית השניה של פברואר 1984;

מה גם שהבריטים והאיטלקים עשו זאת לפנייה. אין כל ספק כי הפיני של הכוח הרב לאומי מלבנון השפיע על החלטת ממשלת ישראל (בראשותו של פרס שהחליף את בגין שהעדיף לפרוש מרצונו) להחליט על פיניו הסופי של

צה"ל מלבנון. לעניות דעתי נתקבלה החלטה זו באיחור רב, מתוך סיבות שלא זה המקום לפרטן. אומר רק זאת: קל יותר להחליט על פתיחת מלחמה מאשר להחליט על סיומה, אפילו שמחיר דחיית ההחלטה הוא יקר ביותר. כך או כך, המחברים לא עוסקים בפינוי הסופי של צה"ל מלבנון ותיאור האירועים על ידם מסתיים בציון העובדה שבמאי 1984 נאלץ הנשיא הלבנוני אמין ג'ומאייל למנות את רשיד כרמה, הפרו-סורי, לראש הממשלה בארצו — ללמדך שההר שנקרא "מבצע של"ג" הוליד עכבר, אפילו שארה"ב הגדולה הייתה מעורבת בו, לעניות דעתי לרעה (כפיית הפסקת האש ב-11 ביוני, הפעלה לא נכונה של הכוח הרב לאומי שבמקום לאיים הפך להיות מאוים וכו').

הפרק המסכם של הספר לא עוסק בהסבר הסיבות לכך, על לקחייהם, אלא בתחזית לעתיד. לאחר שהמחברים קובעים כי האמרה המקובלת שפתרון סכסוך ישראל — ערב ופתרון הבעיה הפלשתינאית יביא שלום למוזה"ת בכלל וללבנון בפרט אינה כל האמת, הם "מנבאים" שגם אם מנהיגי ישראל ילחצו את ידי ערפאת — ימשיכו המאבקים בין מדינות ועדות במזה"ת. עם זאת קוראים המחברים לערבים לחדול מלחשוב שסופה של ישראל יהיה כסופה של ממלכת הצלבנים, ואילו לישראל הם קוראים להסכים לפשרה, לפיה תוקם מדינה פלשתינאית, או קונפדרציה ירדנית-פלשתינאית לצידה של ישראל. המחברים מאמינים באפשרות של פתרון שכזה אחרי שיוכשרו הנסיבות לכך באמצעות הכפפת הגדה המערבית ורצועת עזה לנאמנות בינלאומית. הם גם מאמינים שסוריה תתמוך בפתרון המוצע על ידם ותחתום על הסכם שלום עם ישראל, אם אך תוחזר לה רמת הגולן. אשרי המאמין.

לעומת זאת אין המחברים מאמינים בפתרון קרוב לבעיית לבנון, שהיא סבוכה לדעתם מבעיית הסכסוך הישראלי-ערבי, הגם שלכאורה ניתן לפתרה באמצעות שיטה פוליטית של קאנטוניזם, שפתרה בשעתו את בעייתה של שוויצריה, שבה היו כידוע סכסוכים ממושכים בין דוברי צרפתית לדוברי גרמנית ואיטלקית.

התחזית שהיא ספק אופטימית וספק פסימית של המחברים מסיימת את ספרם בסימן שאלה גדול. סימן שאלה שכזה מעורר גם הנספח הראשון המתלווה לספר שעוסק בניתוח קרב הבקעא במלחמת לבנון 1982 בעזרת מודל

שפותח ע"י אחד מהם (ט"נ דפוי). לפי מודל זה קובעים המחברים ש-100 חיילים ישראלים יכלו ל-190 חיילים מצריים ב-1967, ל-210 כאלו ב-1973, ל-400 אנשי אש"ף ול-250 חיילי סורים ב-1982. אם כזה הוא המצב אין המודל מסביר מדוע הסתיימה מלחמת 1967 טוב יותר לישראל ממלחמות 1973 ו-1982. ללמדך שהמודל הכמותי הנ"ל, לניתוח קרבות, לא עונה על ניתוח מלחמות, ואכן זה הטעם בפיתוח מודל אחת כמותי ואיכותי גם יחד, שעוסק בניתוח מרכיבי הביטחון הלאומי, שהצבא הוא אחד מהם.

הערות אלה אסור שיעיבו על ערך הספר לקורא. שכן ספרם של ט"נ דפוי ופאול מרטטוריא יכול בהחלט לשמש כחומר מזין חשוב לצורח ניתוח אירוע במודל המלא יותר שאני קורא "משוואת הביטחון הלאומי". הוא יכול כמוגן לשרת כחומר למחשבה לכל המתעניין בהיסטוריה צבאית וביחסים בינלאומיים. זאת ועוד — דה כתיבתו יכולה לשמש דוגמה טובה לדרך שבה לעסוק בתיאור מלחמה: הרקע למלחמה; המלחמה עצמה; ותוצאותיה על הלקחים המשתמעים מהה עם זאת נראה לי שהמחברים הקדישו כמות גדולה של עמודים (כ-75) ל"רקע" ופחות מדי ל"תוצאות" ולמשתמע מהן (כ-40 עמודים ואם נוסף לכך גם את הפרק העוסק בהערכה צבאית של המלחמה עד להטלת המצור על ביירות — כ-11 עמודים) גם עובדה זו אינה מורידה מן העניין שמעורר הספר בקורא, כי דוקא ה"רקע" — בהשוואה לתאור המלחמה בספר שנעשה בדרך כרונולוגית תמציתית ולעתים "יבשה" מאוד — הוא שנקרא בלהיטות ובנשימה אחת, אפילו ע"י אדמוני כמוני שהיה עד לאירועים בעת התרחשותם וא חקר אותם בתוקף תפקידו. כך גם נקראים הקטעים העוסקים במצור על ביירות, בתפקיד כה התקשורת במלחמה, בפינוי המחבלים מביירות ובכניסת הכוח הרב-לאומי, כמותו של בש"ג'ומאייל ובפרשת סברה ושתילה, בהתפוררו צבא לבנון ובפינוי הכוח הרב לאומי, שלא לדבר על קטעי הסיכום והערכת התוצאות בספר, שה — לפחות בעיני — החשובים, הפרובוקטיביים והמאלפים שבו מבחינה מקצועית. בקיצור, ימא שיקרא את הספר, בין איש מקצוע ובין לא, ימצא עצמו נשכר.